

## TEMEL EĞİTİMDE HALK KÜTÜPHANELERİNİN YERİ ve HALK KÜTÜPHANELERİMİZ

Danyal SERTOĞLU

Yurdumuzda büyük bir temel eğitimi savaşına girişmiş bulunuyoruz. Temel eğitimin kaplaması, çocuklarla birlikte yetişkinlerin eğitimini de içine aldığından, okul eğitimi kaplamından daha geniştir. Bu bakımdan temel eğitimde kütüphanelere, özellikle, halk kütüphanelerine, büyük ihtiyaç vardır. Bizde, nedense temel eğitimde kütüphanecilik, daima ikinci plânda kalmıştır. Bu, herhalde halk kütüphanelerimizin, yöntemlerini hâlâ, bilimin belirli bir toplum tekelinde olduğu, orta çağ anlayışına göre, devam ettirmesindedir. Oysa, halk kütüphanelerimiz çağdaş kütüphanecilik kavramına göre cihazlandırılırsalar temel eğitimdeki payları daha açıkça ortaya çıkar.

Halk kütüphaneleri, hele okul dışı hizmetleriyle, okuyucularını halk tabakasından toplayan kurullardır. Okullar eğitim çağlarındakiler için ne değin önemliyse, halk kütüphaneleri de okul eğitimi dışındaki yetişkinlerin ve çocukların eğitiminde o değin önemlidir. Yetişkinlerin bu kurumlardan istifadeleri, onların, gerek yurdumuzdaki gelir kaynaklarını daha iyi işletebilmeleri; ve gerekse çocukların yetiştirilmeleri üzerindeki devamlı etkilerinin daha müsbet olması bakımından faydalıdır. Çocukların okul eğitimi dışı yaşamlarının değerlendirilmesinde ise, halk kütüphaneleri, okul eğitimine yardımcı bilgi vermekten başka, çocuklara, ileride en sağlam dayanakları olacak olan, kendine güven, bir topluma girme, sevmeye ve sevilme, oyun ve değişiklik, önemli işler başarmak, saygı değer olmak, içgüdülerini kuvvetlendirmeleri bakımından ayrı bir ehemmiyet taşırlar. Çağdaş halk kütüphaneleri bunları, kütüphaneyi gelişi güzel toplanabilmiş kitapların bulunduğu dört duvar (cansız bir kitaplık) olmaktan çıkararak; kitaplarını okuyucularına göre devamlı ayarlamak; kütüphane çalışmalarını kütüphane binası dışına da çıkartmakla yapar. Batıda halk kütüphanelerinin, eğitimi halkın ayağına götüren, birer eğitim merkezleri olduğunun anlaşılması ve yapılarını buna göre tamamlamaları, elli yılı çoktan geçmiştir.

Biz bu yazımızda çağdaş bir halk kütüphanesinin hizmetlerini, halk kütüphanelerimizdeki noksanlıkları bunlarla karşılaştırmalı olarak, anla-

tacağız. Halk kütüphanelerimizin temel eğitimdeki esas yerini alabilmeleri için, onların yeniden cihazlandırılmaları hakkında salıklar vereceğiz. Bir halk kütüphanesinin hizmetlerini, hazırlık ve istifade olmak üzere, iki kısımda inceleyebiliriz.

#### Hazırlık hizmetleri :

1. Bölgesindeki halkın ihtiyaç duyduğu kitap ve dergilerle, halkın eğitimi için gerekli, kitap ve dergileri toplamak;
2. Gerek tutum ve gerekse yarama sürelerini uzatmak amacıyla, bunları ciltletmek;
3. Halkın aradığını kolaylıkla bulabilmeleri için, en yararlı şekilde, bunların kart kataloglarını hazırlamak;
4. Kitap ve dergileri depolara, yer hacminden tasarruf ve aramışta kolaylık sağlamak amacıyla, en uygun bir yöntemle yerleştirmek.

Bizde, halk kütüphaneleri, koleksiyonlarını halkın eğitimine göre değil, halkın aradığına göre bile düzenlemez. Esasen yayını düzenli kovuşturarak ihtiyaçları süreli karşılamaya çalışacak belirli yıllık bütçeleri de yoktur. Kütüphane kitaplarının çoğunuğunu, önceden nasılsa bir araya getirilebilmiş eski yayınlar sağlamaktadır. Bunun üzerine yeni olarak eklenenler, çoğunlukla devletin, o kütüphanenin bölge ihtiyacı veya kütüphane türü düşünülmeden, yolladığı eserlerle; diğer kütüphanelerin, size gerekiyorsa diye, bağış olarak verdiği eserlerdir. Derleme Kanununa dayanarak Türkiye'deki bütün yeni yayınlardan birer tane yararlanan ancak üç halk kütüphanemiz vardır. Bunun dışında bir kütüphane yönetiminin kitap almadığını söyleyecek değiliz. Gerçekten kendisine ayrılabilen ödenekten, ne yapar yapar, yılda beş on kitap alabilir. Ama bu çağdaş bir halk kütüphanesinin kendi politikasını kovuşturabilmesi için devde kulak bile değildir.

Ne kütüphanedeki kitaplar, ne de yeni gelenler, tümü ile ciltli değildir. Ödeneksizlik yüzünden ciltlenemiyen kitaplar, ciltsizlik yüzünden, çabuk eskিয়েerek okunamaz duruma düşmekte, böylece millî gelir yok olmaktadır.

#### İstifade hizmetleri :

Bu hizmetler, doğrudan doğruya kitaplık olarak ve kitaplık dışı olmak üzere, iki kısımda incelenir.

#### Doğrudan doğruya kitaplık olarak istifade :

1. Okuyucuya kataloglardan istifade konusunda yardım;
2. Okuyucuya aradığı konuda bilgi ve kaynak göstermek (bibliyografik istifade);
3. Okuyucuya salonda veya evde okumak üzere kitap vermek;

#### 4. Gezici kitaplıklarla kitapları okuyucunun ayağına götürmek.

Bizdeki halk kütüphaneleri bütünü ile daha kendilerini okuyucuya göre değil, okuyucuyu kendilerine göre ayarlamak isteyen orta çağ görüşünü taşırlar. Kitaplar kütüphaneden çıkmaz. Kitabı okuyucunun ayağına götürmek şöyle dursun, kütüphaneye dek gelen okuyucuya bile beğendiği kitabı, evinde okuyabilmek için, ödünç vermez. Çünkü buna yasa elverişli değildir. Ancak bir kısım fazla kitabı, evlere ödünç kitap verme servisi başlığı altında, ayrı bir düzenle, yasanın nasılsa boş kalmış lâstikli yönlerinden istifade ederek, verebilir. Bu da kütüphanenin bütününden faydayı tam sağlayamamaktadır. Toplum kalkınması için, sabit ve seyyar şubeleriyle beraber, yurdumuzu bir örümcek ağı gibi sarması gereken halk kütüphanelerimizin, ancak pek azında, evlere ödünç kitap verme servisleri vardır. Seyyar şubeleri ise hiç yoktur. Gerçekte, yoksul olan kütüphanelerimizin tümünün, kitapların birçoğunun, yasanın uygun görmemesi yüzünden istifade edilemez bir değer olarak kitaplıklarda kalmaları, memleket için bir kayıptır. Kütüphanelerimizi bu duruma sokan ve orta çağ düşüncesinden kurtaramıyan yasa, «Muhasebe-i Umumiye Kanunu» ve bu yasanın denetlemesi olan, «Ayniyat Talimatnamesi» dir. Gerçekte, okundukça ve süre aşımıyla yıpranan kitap bu denette «müstehtek eşyadan» sayılması veya özel bir durum göstermesi gerekiyken, «demirbaş» sayılmaktadır; hükümet kapısından dışarı çıkartılması, eskitip (kaza hariç) kullanılamaz duruma gelmesi düşünülemez, yasaktır. Bu yüzden halk kütüphanelerimiz kitapların, kesin olarak okunması gereği üzerine değil, saklanması gereği üzerine çalışmaktadırlar. Gene bu yüzden eğitim savaşına bir bütün olarak katılamamakta, köşede tembel, kalmaktadırlar. Yasaya göre iyi bir kütüphaneci, kitapların en iyi bekçiliğini yapan, onları, eskitmiyen kimsedir. Bu durumda kitapların sürekle demirbaş kalabilmesi için en iyi yöntem, kütüphanelerin istifade verimlerini arttırmak, yurt içinde yayılmak ve gerçek kütüphanecilere ihtiyaç, değil; kütüphanelerin depo olarak kalabilmeleridir. Bu yanlış görüşe göre kitabın okunmaması, eskimemesi bakımından, hükümeti daha sevinçli eder görünmektedir. Ayrıca «Ayniyat talimatnamesi», kütüphaneciye bol parası olsa bile, istediği dek kitabı doğru dürüst alırtamaz; birtakım satın-alma formaliteleri, kütüphanecilik mesleği ile, bağdaşamamaktadır. Halk kütüphanelerinin, birer eğitim merkezi olarak, halk eğitimindeki temel yerlerini alabilmeleri için, bu yasanın değiştirilmesi gerektiği kanısındayız.

Kitaplık dışı istifade :

Halka yararlı olmak için çalışan halk kütüphanelerinin, yetişkinlerin

ve çocukların eğitiminde, en büyük fonksiyonlarından biri de, kitaplık dışı, hizmetleridir. Çok sık aranan kısa bilgi kitapları dışında, bütün kitaplarını dışarıya ödünç verebilen çağdaş halk kütüphanelerinde bilgiyi, kültür olarak, gösteren kitaplık dışı faaliyetler de vardır. Bunlar:

Sergiler

Çocuklara öykü saatları

Konferanslar

Plâk konserleri

Müzik, folklor çalışmaları

Öğretici film gösterileri

Ve diğer bazı kitaplık dışı çalışmalardır. Örneğin, kütüphanenin bir model dergisinden giyecek biçen veya diken bir ev kadını, bunu, kütüphaneye getirerek, kütüphaneciye gösterir; görüşünü alır. Kütüphanede kitap eleştirmeleri yapılır; yılın en iyi yapıtı, yazarını isteklendirmek için, ilân edilir. Kütüphanede, okuma yazma bilmiyenler için, eğitim kursu açılır. Halk kütüphaneleri bütün bunları halkın işbirliği ile yaparak, halkı toplum çalışmalarına da alıştırmış olur.

Bizde yasa yüzünden halk kütüphaneleri, yalnız kitaplık görevi taşıdığından, temen eğitime hizmet edecek, bütün bu kitaplık dışı istifade kütüphane çalışmalarının dışında kalır.

Kütüphanelerimizin yönetimi de çok eski bir düzene göre çevrilmektedir. Halkın kütüphane yönetimine katılması düşünülmeyişi gibi, bunların, özgür gelişebilmeleri için, bütçe ve görevliler yönlerinden, muhtariyetleri de yoktur. Kütüphane müdürleri halk rehberi olmaktan çok, özellikle, devletin, kütüphaneye gelen kitaplarını koruyan, bunlardan kütüphane içinde, istifade için gereken işlemi yapan veya yaptıran, kütüphanenin girdisinden çıktısından ilk sorumlu görevlilerdir. Kendilerinin kütüphaneye görevli almakta veya bir görevlinin işine son vermekte, yetkileri yoktur; ancak önerme verirler. Bu durumda, yanında çalışanların bir kısmının, içinde buldukları kütüphanenin politikasına bağlanmaktan çok, daha yüksek kütüphanecilikle doğrudan doğruya ilişkisi olmayan, bakanlıkların genel isteklerine uymaları alışlagelmıştır. Oysa ki, kütüphanecilik bugün bir meslek haline gelmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı nasıl daire doktorluğuna görülen gerek üzerine gerçekte doktor olmayan memurlarından birini görevlendiremiyorsa, kütüphanecilik mesleğinden olmayan bir memurunu da görülen gerek üzerine bir kütüphaneye görevlendirememelidir. Görevlendirmeler ve göreve son vermeler kütüphanecilik otoritelerinin elinde olmalıdır. Kütüphanecilik başlangıçta doktorluk gibi diploma istemiyor görülen bir meslek olabilir. Elbette pratik çalışma-

lar ile, her memur bir süre sonra kütüphaneci olabilir. Ancak burada kütüphanecilik formasyonu aldıktan sonra, devamlı çalışmak şarttır. Doktorluk da başlangıçta pratik idi. Bilim ilerledikçe başlıbaşına bir üniversite öğretimini gerektirecek duruma gelmiştir. Bugün kütüphanecilik de yurdumuzda, üzerinde üniversite seviyesi öğretim yapılan bir meslek olmuştur. Gerçi meslekten kütüphaneciler daha pek azdır. Sayıca yetersiz kütüphanelerimizin bile binde bir ihtiyacını karşılayamaz. Yurdumuzun pratikten yetmişmiş kütüphanecilere ihtiyacı fazladır.

Bu ihtiyaç tıp'a göre belki elli yıl daha sürecektir. Ancak kütüphanecilik mesleği bundan böyle benimsenmeli; pratisyen olarak yetişmek üzere bir kütüphaneye verilmek istenen görevlinin sorumluluğu da bu meslekten olanlara bırakılmalı; meslek dışından kovuşturmalara durdurulmalıdır. Bizde esefle söylüyoruz ki, öğretmen gereksendiği halde bir sürü öğretmen, diğer devlet dairelerine memur gereksendiği halde bir sürü memur, kütüphanelere tayin edilir. Kütüphaneciliğin bir meslek olarak muhtariyeti icap ettiği düşünülmeden, pratisyen birer kütüphaneci olsun olmasın sonra oradan alınır. Bu durumda meslekten kütüphane müdürleri birer kukladırlar. Kütüphaneciliğin bir meslek olarak gelişmesi nasıl tasarlanabilir?

Büyük bir eğitim savaşına giriştiğimiz şu anda, kültür dernekleri kurarken halk kütüphaneciliğinin de bu çalışmaların arasına bir meslek olarak alınmasını teklif ediyoruz. Bu olur; «Muhasebe-i Umumiye Kanunu ve Ayniyat Talimatnamesi» değiştirilir; kütüphanelere muhtariyet verilir; kâfi miktarda devamlı ödenek ayrılır; Kültür ocaklarıyla kütüphanecilik elele verdirilerek, halk kütüphanelerinin birer eğitim merkezi olması ışığı altında beraber eğitim savaşına sokulması düşünülürse; yurdumuz daha temelinden kalkınır sanırsınız.

Halk kütüphanelerinin en büyük sıkıntılarında birisi de yeter bulamama meselesidir. Bu çözümlenmeden kültür ocakları çalışmaları için yeter bina bulma sorunu ile karşı karşıya geliyoruz. Oysa ki, bu iki çalışma birleştirilirse halk kütüphanelerine bina bulma meselesinin de oldukça düzene gireceğini sanıyoruz.

**Danyal SERTOĞLU**